

Cilt 5 / Sayı 1 / Yaz 2025

Araştırma Makalesi

Uygulamalı Halk Bilimi Bağlamında Kadının Sözsüz Dili: Çeyiz

Meryem Özdemir

Doktora Öğrencisi

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı

ORCID: 0009-0003-0473-6587

meryem.ozdemir@hbv.edu.tr

Özdemir, Meryem. "Uygulamalı Halkbilimi Bağlamında Kadının Sözsüz Dili: Çeyiz". *Kün: Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi* 5.1 (Yaz 2025): 24-37.

DOI: <https://doi.org/10.54281/kundergisi.54>.

Geliş Tarihi: 12.04.2025 / Kabul Tarihi: 17.05.2025 / Yayımlanma Tarihi: 30.06.2025

Bu çalışma Creative Commons Attribution 4.0 International License ile lisanslanmıştır.

Uygulamalı Halk Bilimi Bağlamında Kadının Sözsüz Dili: Çeyiz

Meryem Özdemir

Özet

Çeyiz, kadın ve erkeğin toplumsal rollerini kültürel kodlarla aktarırken maddi veya manevi değerlerle miras bıraktığı olgulardan biridir. Her toplumun doğum ve ölüm arasında belirli eşikleri ve bu eşiklerde yaşattığı gelenekleri vardır. Türk kültüründe de düğün; doğumla başlayan çeyiz hazırlama sürecinin kullanım, hediye etme ve miras bırakma aşamalarıyla kültürel mirasın yaşatılarak korunması ve aktarılmasında kadının üretici rolüyle somutlaşan unsurlar arasındadır. Kadın, toplumsal rolleri gereği çeyizi için işlediği unsurlarla duygularını, beklentilerini, yaşantısını ve korkularını dile getirmenin yolu olarak sözü, yazıyı ve görseli yansıtan semboller dili oluşturmuştur. Geçmişten günümüze çeyiz kültürünün değişimi, kültür aktarıcısı olan kadının sözsüz dili olan sembollerle oyalardan sandıklara ve ev eşyalarına kadar sürdürülmüştür. Kadının kültürel aktarım alanı olarak çeyiz kültürü modern yaşam doğrultusunda değişmiş, oluşturduğu sözsüz dil küresel kültürde yer alacağı uygulama alanlarını yitirerek yerel kültürün unutulmaya yüz tutmuş kültürel mirasları arasına dâhil edilmiştir. Bu çalışmada çeyiz kültürünün derlendiği, arşivlendiği, değerlendirildiği, saklandığı ve korunduğu, koleksiyon ve sergilerinin oluşturulduğu, yaşatıldığı ve aktarıldığı müzelerin, eğitim alanlarının ve kursların oluşturulması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasıyla uygulamalı halk bilimi yaklaşımının sürdürülmesine dair çalışmaların tartışılması, örneklendirilmesi ve öneriler sunulması amaçlanmaktadır. Türk kültürünün önemli yapı taşlarından biri olan çeyiz geleneğinin bölgesel farklılık ve benzerlikler çerçevesinde kültürel çeşitliliği sürdüren bir yapısının olduğunun ortaya çıkarılması ve yörelerde çeyizle ilgili yapılmış çalışmalardan kısa örnekler sunularak karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi, çalışmanın bütüncül olarak incelenmesini sağlayacaktır. Çeyiz kültürünün kuşaktan kuşağa aktarımıyla toplumsal cinsiyetin kültürel çeşitlilikle sentezlendiği bağlantısal bir kültürel miras alanı olarak varlığını sürdürmektedir. Kadın,ilmek ilmek işlediği her çeyiz ürünü, yaşamını idame ettirmesinin ötesinde iletişim dili oluşturmasının da önemli bir aracıdır. Bu bağlamda kadın, oluşturduğu iletişim biçimini sembollerle aktarmakta ve yaşatmaktadır. Günümüzde uygulamalı halk bilimi alanlarında koruma yaklaşımıyla sürdürülen çalışmalar örneklendirilecek ve çeyiz kültürünün sergi, temsil ve sunum alanları incelenecektir. Sonuç olarak çeyiz kültürünün kadının sözsüz dilinin de göz ardı edilmeden yaşatılarak korunması ve aktarılmasının önemine dair uygulamalı halk bilimi yaklaşımının sürdürülmesi ve yerelden uluslararası alana değin yaygınlaştırılmasının ulusal aidiyet ve kimlik oluşumunu sağlamasındaki yollarından biri olduğu dile getirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Çeyiz Kültürü, iletişim, uygulamalı halk bilimi, kadın, gelenek.

Abstract

The Nonverbal Language of Women in the Context of Applied Folklore: The Dowry

Dowry is one of the phenomena through which men and women pass down their social roles via cultural codes, leaving behind material or spiritual values as a form of heritage. Every society has certain thresholds between birth and death, along with the traditions that are kept alive at these transitional points. In Turkish culture, the wedding serves as one such threshold, during which the stages of preparing, gifting, and bequeathing the dowry—beginning with birth—become concrete expressions of cultural heritage, preserved and transmitted through the productive role of women. Women, in fulfilling their social roles, have created a symbolic language that reflects their emotions, expectations, experiences, and fears through the items they craft for their dowries. This language includes spoken words, writing, and visual elements. The transformation of dowry culture from past to present has been maintained through these symbols—non-verbal expressions of women—ranging from ornamental lacework to hope chests and household items. As a space of cultural transmission, dowry culture has changed in line with modern life. The non-verbal language crafted by women has lost its practical application in the global cultural context and has instead become part of the nearly forgotten cultural heritage of local traditions. This study aims to discuss, exemplify, and propose initiatives for sustaining an applied folklore approach through the establishment, development, and dissemination of museums, educational spaces, and courses where dowry culture is collected, archived, evaluated, preserved, displayed, kept alive, and transmitted. It also seeks to reveal that the dowry tradition, as one of the fundamental pillars of Turkish culture, sustains cultural diversity through its regionally distinct yet similar structures. The study includes comparative evaluations by presenting brief examples of regional studies related to dowry. Dowry culture continues to exist as a relational domain of cultural heritage, where gender roles are synthesized with cultural diversity and transmitted from generation to generation. For women, every piece crafted for a dowry is not only a means of sustaining life but also a significant tool for building a language of communication. In this context, women use symbols to convey and sustain this form of communication. This paper will illustrate current applied folklore efforts carried out with a conservationist approach and examine the exhibition, representation, and presentation spaces of dowry culture. In conclusion, it emphasizes that maintaining and transmitting dowry culture—without disregarding the non-verbal language of women—through applied folklore and extending it from local to international levels is one of the means of fostering national identity and a sense of belonging..

Key Words: Dowry culture, communication, applied folklore, women, tradition

Giriş

Küresel dünyanın tekipleşen üretim ve tüketim dengesi, geleneğin aktarımına dair değerbilirliği kısıtlamakta ve aktarım günden güne uygulama alanlarını yitirerek popüler kültürün gölgesinde kalmaktadır. Geleneğin doğrudan veya dolaylı yollarla aktarımı, yerelin yaşatılarak korunmasına dair düşünceyi güçlendirirken uygulamalı halk bilimi yaklaşımı da kuramsal bir bakış açısı sunarak farkında olarak veya olmayarak, sözlü, yazılı ve görsel alanlarda yer bularak yeniden canlandırılmaktadır. İnsanoğlunun kültüre doğmadığı ve gelenekle yaşamını idame ettirmedeği bir zaman veya mekândan söz etmek mümkün değildir. Yaşamın belirli dönemlerinde geleneğin yaşatılmasının önemli görüldüğü eşikler, toplumlara

göre değişse de evrensel bir yapı barındırmaktadır. Türk kültüründe yaşamın kurgulandığı eşiklerden doğum ve ölüm arasındaki bağı evlilik oluşturmaktadır. Evlilik de toplumlara göre değişmekte ve bu süreçte cinsiyetin rolü de yapılan hazırlıklar yönünden farklılık göstermektedir. Kadının üretkenliğiyle kurgulanan evlilik, Türk kültüründe çeyizle somutlaştırılmaktadır. Çeyiz kültürü; kadının el emeği olan unsurları, evleneceği zamana değin hazırlaması, evlendikten sonra kullanması ve çocukları olduğunda da miras bırakması şeklinde yaşam boyu süren hatta kuşaktan kuşağa aktarılan sözlü, yazılı ve görsel kültür ürünleri olarak açıklanabilir. Elde işlenen oyaların görsel kültürü, işlerken söylenen türkülerin sözlü kültürü ve mendile nakış olan harflerin yazılı kültürü yansıttığı çeyiz; işlenen ilmeklerle oluşturulan tasarımların gizli bir söz olarak da işaret edildiği anlamları barındırarak sözsüz bir dil oluşmasına zemin hazırlamıştır. Sandıkta muhafaza edilen çeyiz, gün yüzüne çıkarılmakta ve koleksiyona dönüşerek müzelerde sergilenerek korunmaktadır. Kadın bu yolla; saklayan, derleyen, arşivleyen, uygulayan, aktaran ve nihayetinde koruyan olma rollerini taşıyarak uygulamalı halk bilimi yaklaşımını da sürdürmektedir. Çalışmada Türk kültüründe çeyizin kadınların üretimi olarak sözsüz bir iletişim aracına dönüşmesinin temelini oluşturan nedenler tartışılacaktır. Kadının çeyiz kültürünü üretirken, kullanırken ve aktarırken neden sözsüz bir sembol dili geliştirdiği ve kullandığı alanlara dair değerlendirmelerde bulunulacaktır. Genelde kültürün ve özelde çeyizin sözsüz iletişim yoluyla aktarılmasının geçmişte ve günümüzde uygulamalı halk bilimi yaklaşımıyla yaşatılmasına dair örneklerle yer verilecektir. Bu makalede uygulamalı halk biliminin Türkiye'deki yansıması, devamlılığı ve sonuçları yerelden küresele evrilen çeyiz olgusunun anlamlandırılması ile saptanmaya çalışılacaktır. Kuramın kapsadığı kültürel miras aktarımının devamlılığı ve gerekliliği üzerinden çözüm yolları sunulacaktır.

Sandığın içine biriktirilen unsurlar her dönem değişse de çeyiz kültürü kadınların öncülüğünde yaşatılmaya devam edilmektedir. Mahmut Tezcan, Türk kültürünün önceki dönemlerinde 'kalın' olarak bilinip babanın oğullarına bıraktığı pay anlamında erkeğin gücünün simgelendiğini; babanın kızına bıraktığı mal ve kadının duygusal simgesinin de 'çeyiz' olarak ifade edildiğini" belirtir (16). Türk kültüründe çeyizin önemine dair kullanılan "kız beşikte çeyiz sandıkta" atasözü de kadının doğumla başlayan hazırlık sürecinin düşünle devam edeceği ve bütün yaşamını hazırlamış olduğu çeyizle idame ettirdiğine dair bir düşünceyi yansıtmaktadır. Ahmet Turan, "kökeni 1500 yıl önceye dayanan 'kalın' âdetinin Türkistan'dan Anadolu' ya kadar uzanan hat üzerinden, tarih boyunca yaşamlarını sürdüren bütün Türk boy ve oymaklarında varlığını sürdürdüğünü ve günümüzde de aynı geleneğin bütün canlılığı ile devam ettiğini" aktarmaktadır (39).

Göçebe yaşam tarzının sürdüğü eski Türk geleneğinde kadının çeyizi, el emeği olan dokuma kilimler olarak görülmüştür. Hayvancılıkla uğraşıldığından, kadının maharetini yünde göstermesi ve dokuma tezgâhına obasını temsil eden çeşit çeşit motifler işlemesi şaşırtıcı değildir. Birkaç aylık süreçte kilime dokunan kompozisyonla yaşanan dönemin izlerine ulaşılmaktadır. Öznur Özdiñ'in aktardığına göre M.Ö. IV. ve V. yüzyıllarda dokunan dünyanın en eski halısı olduğuna dair araştırmalar yürütülen Pazırık Halısına işlenen motiflerin o dönemin kültürünü, sosyal ve ekonomik olanaklarını, inanç sistemini yansıttığı bilinmektedir (526). Geleneksel el sanatlarından biri olan dokumanın sanattan çok ihtiyacı

karşıladığı göçebe yaşamda, sanatsal duygulara yer verilmesi, kadının imgelem dünyasının var oluşu ve üretkenliğiyle ilişkili olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Türk kültüründe “saç bağı” motifi ile evlilik isteklerini belirten kızların “eli belinde” motifiyle dişiliğin simgesini yansıttığına dair sembollerin anlamlandırmasını içeren çalışmalar yaygınlık göstermektedir. Koç boynuzu; bereket, kahramanlık, güç ve erkeklik, hayat ağacı; sonsuzluk, akrep ve yengeç; kötülük, muska; nazardan koruma (Yeşilbaş 116) vb. birçok sembol, Türk kültüründe kullanılan yaygın motiflerdendir. Yünün eğrilmesi, bitkilerden renklerin elde edilmesi, elde edilen ipin kök boyalar ile boyanması, halının doğal malzemeye üretilmesiyle birlikte kullanım süresine de etki etmektedir. Ancak bitkilerden elde edilen boyaların doğal ve doğadan olmasının aynı zamanda duyguları da yansıtan bir anlamlandırma alanı olarak yorumlandığı da bilinmektedir. Necmettin Ersoy, “yeşilin cenneti, kırmızının zenginlik, mutluluk ve sevinci, sarının kötülüklerden arınmayı, siyahın dünya sıkıntılarından uzak olmayı simgelediğini” belirtir (234). Anlatılmak istenen duyguların motif, renk, sembol vb. iletişim aracı olarak tasarlandığı, bu konuda yapılan çalışmalarla sözlü, yazılı ve görsel kültüre de yansımıştır. Ersoy, halı üzerindeki süsler, motifler ve renkler hatta sayılar bile bir rastlantının çok ötesinde, bazı fikir ve duyguların dile getirildiği üzerine yazılarak döküldüğü bir sentez oluşturur” der (234). Çeyizde yer alan kadının el emeği dokuma, hayat şartlarının sadece ihtiyaca yönelik sürdürüldüğü dönemlerde dahi sanatsal imgelerle üretildiğini göstermektedir.

Kadınların doğurganlığıyla üreticiliğinin ilişkilendirildiği düğün, çeyiz kültürüyle kadının kültürel birikiminin tasarlandığı bir araç hâline gelmektedir. Dokuma kilimlerin yanı sıra çeşitli amaçlarla kullanılan yemeni, örtü, havlu ve yazmalar da çeyiz kültüründe üretilen unsurlardandır. Doğanay Çevik’in tanımıyla “oyacılık, süslemek ve süslenmek amacıyla yapılan ayrıca verdiği mesajlarla iletişim aracı olarak da kullanılan ve tekniği örgü olan el sanatıdır” (12). Dikildiği örtüye göre motifleri belirlenen oyalar, ağırlıklı olarak yazma kenarına işlenen sembollerle kullanım amaçlarına göre anlam kazanmaktadır. Oyaları işleyen kadınların motiflere anlam katması, duygusal dünyalarını dışavurarak yansıtmaya yolunu tercih etmiş olabileceklerini göstermektedir. Nursel Baykasoğlu’nun aktardığı oya adlarından “açık oturum, altı patlar, ana güldüren, bey beğendi hanım sürmelendi, cilveli, çifte güzel, çiftlik sattıran, elti çatlatan, gönül dolabı, kaynana yumruğu, kırık oya, malak saptıran, torun yumruğu, oya arası, yan tetik, yar ardına düştü” vb. (26) de verilmek istenen mesajla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Ergun’un ifadesiyle “çınar”, “filize”, “şimşir”, “kaynana yazması”, “çakırdikeni” isimli oyalar, evlenecek kızın çeyizinde mutlaka bulunur, evlenmeden önce de kaynanaya hediye edilir. Bu örtüyü düğünde sadece kaynana kullanabilir” (190). Çeyiz dizme, evlilik ve sonraki dönemlerde her duyguyu ifade şekli için çeşit çeşit oyalar işlenmesi, sözsüz bir semboller dili oluşturmuştur. Oyaların bir mesaj iletmesine dair anlamlandırmaları Pervin Ergun, “Türk töresine göre yeni gelinlerin konuşmasının hoş karşılanmadığı için anlatmak istediklerini başına taktığı örtülerin motifleriyle ifade ettiği” şeklinde açıklanmaktadır (2010: 190). Evlendikten sonra iki ailesi olan kadın, misafir olarak başlayan evlilik hayatını iletişimle sürdürmeye, evlendiği kişinin ailesiyle ilişkisini de bu doğrultuda kurmaya çalışmaktadır. Kadının başına taktığı yazmanın oyası, kilime dokuduğu motifler ve renkler, söz ile değil iletiyle konuşmasını sağlayan veya sebep olan önemli iletişim araçları olarak görülmüştür. Kurulan iletişim ve ilişkilerin sembollerle kurgulanan bir alt metne ihtiyaç duyulacak şekilde

kurgulanmasının sebebi, kadının toplumsal rolüyle ilgilidir. Bu sebeple Türk kültüründe düğün ve çeyiz geleneğiyle birlikte kadının toplumsal rolünün nasıl bir oluşum içerisinde olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Kadının iletişiminin neden sözsüz bir dille aktarıldığı, bu konuda yapılan araştırmalardan örnekler verilmesiyle ortaya çıkarılabilir. Taciser Onuk'un aktardığına göre geleneklerde düğünden bir hafta sonra kızın ailesi ziyarette bulunur. Bu ziyarette kız, mutluluğunu ya da üzüntüsünü dile getirmek için oyaların gücünden yararlanır. Örneğin; İçel-Namrun yöresinde kullanılan 'biberli' oya, ailenin kızını evlendikten sonra ziyaret etmesi sırasında kullanılarak yeni evinde mutlu olmadığı mesajını ilettiği bir semboldür (20). Ergun'un aktardığına göre ise yeni evine alışmış, kaynanası ile iyi anlaşıyor ve mutlu ise çiçekli, güllü oyalar kullanır. İçel-Namrun yöresi dağ köylerinde yeni gelinin başına örttüğü örtünün yeşilin tonlarıyla yapılmış olması, evinden ve eşinden hoşnut olduğu anlamına gelir (190). Kadınların çeyizi için hazırladığı, kullandığı, hediye ettiği oyalı yazmaların dile getirmek istediği mesajın duyguları ve düğün öncesi çeyiz dizme ritüeli olarak eğlenme aracına dönüştüğü anlaşılmaktadır. Çeyiz dizme ve sergileme süreçlerinin aynı zamanda eğlenme ve eğlendirme işlevi taşıdığı; ayrıca bu süreçlerin toplumsal yardımlaşma ve imece kültürünü yaşatma açısından da önemli olduğu açıktır.

Kadın, çeyiz geleneğiyle kültürel aidiyet ve kimlik oluşumunu sağlarken aynı zamanda toplumsal rollerini de çevresiyle kurduğu veya kuramadığı iletişime göre motiflere yansıtmaktadır. Görme konuşmadan önce gelmiştir diyen John Berger, duyguların ifadesi için konuşmanın şart olmadığını vurgulamaktadır (7). Dil iletişim araçlarından en yaygındır, ancak duyguların ifadesi için anlamın doğrudan aktarımı için yeterli değildir. Bu sebeple iletişimin sadece sözle kısıtlı olmamasının yanı sıra engelli bireylerin iletişimi için işaret dili veya Braille alfabesi kullanılması gibi örnekler de çoğaltılabilir. İnsanoğlunun beden dili ise halk bilimi alanında beden folkloru olarak incelenmekte ve her toplumun kültürel belleğini yansıtan jest ve mimikler çeşitlilik göstermektedir. Bu durumda kişinin davranış ve düşüncesinin de ifade ettiği koşullar veya araçlar değişse de bir iletişim şekli oluşturduğu açıktır. Çeyiz kültürü de kadın folklorunun bir alanı olarak görsel bir sanat aracına dönüşmüş, kültürel kodlarla aktarılan işlevsel bir iletişim modeli oluşturmuştur.

Kullanılan el sanatlarında sanatsal yönün ağırlıklı olması, o ürünlerin sadece kullanımına değil, ileti/mesaj olarak anlamlandırılmasına ihtiyaç duyulduğunun da göstergesidir. Çalışmada verilen örneklerin mesaj niteliği göz önünde bulundurularak, çeyizin her dönem değişen unsurlarından ziyade kilim, dokuma, oya, dantel ağırlıklı çeyiz kültürünü barındıran sandık içi el sanatları unsurlarına örnekler verilmiştir. Berger, "gelin-kaynana, gelin-görümce, kız-anne ilişkilerinde kadın kadına 'gözlenen ve izlenen'" (46) bir dilin gelişimi, yaşamlarını kolaylaştırmakta ve kültürel zenginlikleri ile harmanlanmaktadır. İmgelem dünyalarının renkliliği, yetenekleri ile özgür olmalarını, bu sayede sözsüz bir dili geliştirmelerini sağlamaktadır. Berger'in ifadesiyle "böylece kadın kendisini bir nesneye - özellikle görsel bir nesneye- seyirlik bir şeye dönüştürmüş olur (47). Sözsüz iletişimin Türk kültürü içinde geleneksel el sanatlarında yoğunlaştığı ve kadının da bu alanda aktif rol oynadığı düşünülürse, cinsiyetçi bir dil gelişiminden bahsedilebilir. İletişim, çeyizin sandığa biriktirilmesi ile bir koleksiyona dönüşmüş, duygular çeyiz kültürüyle somutlaştırılmıştır. Diğer taraftan sandığa konulan her ürün, kadının gelecekteki ihtiyaçları veya duygularının da

ifadesi olarak görülmektedir. “Sandığın içine yöreden yöreye değişmekle birlikte ilk olarak dolu olsun diye “don”, gönensin diye “gömlek”, sofrası açık olsun diye “sofra bezi” veya nazar değmesin diye “şap” yerleştirilir. Ayrıca sandığa, gelinin gittiği yerde ocağı yakması için kibrit, kök salması için maya konulduğu da görülür” (URL-1). Bu durumda ürünlerin sandığa hapsedildiği ve anlam değerinin azaldığı veya unutulduğu düşünülebilir. Ancak sandık, çeyizin tamamlandığı ve kapsandığı temel bir gereksinimdir. Bu doğrultuda sandığın sadece saklamak için değil, yaşatmak için biriktirme mekânı olduğu düşüncesi daha akla yatkın görünmektedir. Nitekim kadın, sandıkta biriktirdiği her ürünü kullanır, hediye eder veya miras bırakır. Bu yönüyle de kadın çeyiziyle derlenen, arşivlenen, değerlendirilen ve uygulamalı halk bilimiyle de yaşatılarak korunan ve aktarılan bir yaklaşımı ortaya çıkarır. Dolayısıyla duyguların yansıtıldığı semboller somutlaşırken aynı zamanda toplumsal kadın rolüyle kültürel mirasın yaşatılarak korunması ve aktarılması da sağlanmış olur. Çeyiz, sandığın içine konulan ürünlerden çok o ürünlerin kullanıldıkça değerlendirildiği somut olmayan kültürel miras hazinesine dönüşür. Bu düşünceyle sandığın içine konulan her malzeme özenle biriktirilir ve saklanır. Demir, çeyizin bu düşünceler ışığında her şeyden önce bir koleksiyon olduğunu ifade eder (129). Koleksiyonun değerli parçalardan oluşması ve saklama, koruma ihtiyacı duyulması sandıkla bütünleşmesini sağlamıştır. Çevik, Anadolu’nun birçok yöresinde (Kahramanmaraş, Mersin, Adana, Şanlıurfa) oyaların saklanması ve sağlıklı korunması için özel camekân ve sedir ağacından yapılmış sandıkların kullanıldığını ifade eder (40). Nitekim kadın, kendine ait olanı saklama ihtiyacı duymuş ve sandığı mahrem görerek kutsallık atfetmiştir. Aynı zamanda köklü bir geleneğin aktarımında maddi ve manevi bir kültür hazinesi görevi gördüğü de düşünülebilir. Sema Demir, sandıkta biriktirilenlerin kültürün somut kısmına işaret ettiği gibi somut olmayan kültürel mirası da kapsadığını aktarır (131). Çeyiz sandıkları birer koleksiyon olmalarının yanı sıra kadınların kuşaklar arası aktarımını sağlayan bir araç olarak da görülmelidir. Selhan Yalçın Usal, Türklerin çeyiz sandıklarında daha çok bitki, çiçek motifleri işlediklerini ve bu sembollerin de yeni kurulan bir aile için dilenen bereketi, çoğalmayı simgelediğini belirtir (166). Nitekim yazmaların, halıların, işlengilerin, çemberlerin sözsüz bir dili olduğuna dair verilen örnekler sandıkla birer koleksiyona dönüşür ve kadının kültür taşıyıcısı olarak görülmesinde bütüncül bir bağlantısallık ortaya çıkarır. Koleksiyonun ve kadının sözsüz dilinin görünür olması ise sandık ve içerisindeki ürünlerin sergilenmesine dair geleneklerle mümkün olmaktadır. Özdemir Nutku, Anadolu’nun birçok yöresinde seyirlik için çeyiz eşyasının sergilenmesinin âdet olduğunu ve “çeyiz yazma” denilen bu geleneğe göre gelin odasında sergilenen eşyanın düğün süresince gezildiğini belirtir (296). Sergilenerek sözel ve görsel bir kompozisyona dönüşen çeyiz, kına gecesi olmadan tekrar sandığa kaldırılır ve gelinin evini kurması için erkek tarafına gönderilir. Çeyizin en ihtişamlı odaya özel sergiciler ya da evli ve mutlu olan kadınlar tarafından serilmesi “mekânın dilsel değil görsel kodlamaya” dayandığının da göstergesidir (Oskay 2). Koleksiyonun gün yüzüne çıkarılması ve serilerek gezilmesi, çeyizin kısa süreli bir müzeye dönüşmesine de imkân tanımaktadır.

Bedri Baykam, “bütün bu izler, bütün bu yaşanmışlıklar, koleksiyonculuk ve collector’s item dediğimiz sahip olma duygusu yaratan yaşanmış tarihin izleri, izdüşümleridir” der (115). Düğüne kadar işlenen, düğünde serilen ve düğün sonrası kullanılmak için eve yerleştirilen çeyiz, sandıkta ve sandıkla birlikte biriken, saklanan,

kullanılan, hediye edilen ve miras bırakılan süreçleriyle kadının kültürel mirasını yaşattığı ve aktardığı bir koleksiyon veya envanter olarak görülebilir. Bu bağlamda koleksiyon, kadının kendine ait olan ve gelenekten beslendiği için de kültürünü yansıtan değerli parçaları sandığa yerleştirmesiyle oluşmaktadır. Bu değerli koleksiyonun köklü geçmişi, sanatsal değeri ve kültürü yansıtması, sergilenmesi için gerekli olan nedenleri sağlamaktadır. Sergilerin kurgulandığı mekânları ise -hitap ettiği kitle ve bağlamına göre değişiklik göstermesi bir yana bırakılırsa- ‘müze’ oluşturmaktadır. Bu bağlamda Demir, çeyiz kültürünü müzecilik tarihi bakımından değerlendirmiş ve teriminin bu bağlamda kullanılabileceği fikrini öne sürmüştür (132). Çeyizin önce sandıkta biriktirilmesi ve daha sonra düğünde sergilenmesi geleneksel bir müze yaklaşımını ortaya çıkarmaktadır. Diğer taraftan Öcal Oğuz, müzeciliğin temel amacı, “hedeflenen objelerin sergilenmesi ve buna bağlı olarak ziyaret edilmesini sağlamaktır. Ziyaretin temelinde ise kültür aktarımı, eğitim gibi beklentiler yatmaktadır” der (66). Bu bağlamda kültürel miras olan çeyizin müzelenmesi, ev eşyası veya giyim kuşam ürünü olarak kullanılmasıyla birlikte hem koleksiyon yapma ve biriktirme hem de uygulama yaklaşımını sürdüren bir örnek olarak değerlendirilebilir. Nitekim çeyiz, kuşaktan kuşağa öğretilerek ve miras bırakılarak aktarılmakta, uygulama alanlarına dönüşmektedir. Kadın, içinde yer aldığı geleneğin kodlarını yansıtmakta, sözsüz iletişimi sürdürmekte, kültürün aktarımında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda çeyizin; ‘üretmek ve öğretmek oluşturulan ürünlerin birer envanter, sandığın koleksiyon, odanın sergi ve kadının sözsüz bir dil oluşturarak rehber olduğu uygulamalı halk biliminin yaşatılarak korunduğu ve aktarıldığı bir müze örneği olduğu düşünülebilir.

Uygulamalı halk bilimi, Oğuz’un ifadesiyle ekonomik ve sosyal çalkantıların doruğa ulaştığı İkinci Dünya Savaşı’nda yerel değerlerin öneminin ortaya çıktığı bir yaklaşım olarak görülmektedir. Bu dönemde yapılan derleme ve değerlendirme çalışmalarıyla oluşan bilgi birikimi uygulama yoluyla toplumsal yararlılık ve verimliliğe dönüştürülmüştür. Yerel renkleri küresele yeni yorumlarla katma amacı güden uygulamalı halk bilimi kuramı bu altyapı ile günümüze yansımıştır (42-43). Bir kuram veya yaklaşım olarak uygulamalı halk biliminin “bütün kuramlardan sıkılmışlığın kuramı” (Oğuz 42) olarak ortaya çıkması, kadının çeyiz kültürünü bir koleksiyoner gibi muhafaza etmesi ve sergileyerek müzeye dönüştürmesindeki etkisi günümüz çeyiz kültürünün müzelerde sergilenmesi şeklinde dönüşmüştür. Aynı zamanda kadının toplumsal rolüyle oluşturduğu çeyiz kültürü; yukarıda da belirtildiği üzere kültürel mirasın kültürel kodlarla aktarılan ve toplumsal hafızayla süreklilik sağlanan bir koruma ve aktarma alanı olarak değişen ve dönüşen kültürel yaşamda varlığını devam ettirmiştir. Öte yandan halk bilimiyle köken arayışına yönelme ve uygulamalı halk biliminin kuramsal bir yaklaşımla ortaya çıkmasına dair süreçler, kültürel mirasın uygulama alanlarının çeşitlilik kazanmasında önemli bir ivme sağlamıştır. Dönüşen yaşam şartları kültürel kimlik oluşturma yolunda hız kazanmış çeyiz geleneği de bu dönüşümden etkilenmiştir. Yerel ve küresel arasında sıkışıp kalan evlenme gelenekleriyle birlikte değişime uğramış, kadının toplumsal rollerindeki değişimlerle uygulama alanını yitirerek unutulmaya yüz tutmuştur. Kadını simgeleyen motif ve renk uyumunun ortaya çıkardığı sözsüz dil, koruma olarak kullanılan sandıktan hiç çıkarılmadan uzun yıllar bekletilen ürünlere dönüşmüştür. Daha sonraki süreç, çeyizin ‘âdet yerini bulsun’ diye hazırlanmasına, “kimse yapmıyor, eskide kaldı” diye ötelenmesine doğru evrilmiştir. Kadının, yaşam haritası olarak

bilinen dokuma kilimler, işlemeler, danteller uygulama işlevini yitirmiştir. Ancak uygulamalı halkbilimi yaklaşımı yönünden bakıldığında çeyiz kültürünün uygulama alanlarının kültürel değişimlerle birlikte uygulama alanı bulamamasına dair değerlendirme Venedia Newall'ın "uygulamanın hep bizimle olduğu" yönündeki görüşüyle örtüşmektedir (80).

Türkiye'de kültürel mirasın korunmasına dair yapılan çalışmaların müze ekseninde gelişme gösterdiği geleneksel el sanatlarının incelenmesi, çeyiz kültürü özelinde uygulamalı halk biliminin günümüze nasıl yansdığına ortaya konulması açısından gereklidir. Bu bağlamda çeyiz kültürünün üreticisi olan kadının el emeği ürünleri ve müzelerin camekânlarında sergilenen envanterlere dair sürecin de gözden geçirilmesi gerekmektedir. Oğuz'un "el sanatlarının üretim ve yaşatılmasının sözlü gelenek içinde mümkün olabildiği ancak toplumsal değişimlerin bu üretim tarz ve kültürünü, üretim sürekliliğini ortadan kaldırdığı vurgulanarak el sanatları geleneğinin korunması gereken bir insanlık mirası olarak değerlendirilmesi gerektiğine dair görüş, (122) 2003 yılında UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde yer alan el sanatları geleneğiyle ilgili kısımları teyit etmektedir. Türkiye, 2006 yılında bu sürece dahil olmuş, koruma yaklaşımının gerekliliğini öngörmüştür. Yerel kültürün küreselleşme karşısında zayıf kaldığı bu dönemde kültürel değerlerin kentsel yaşamda nasıl değerlendireceğini bilemeyen kadın, çeyizini sakladığı ve koruduğu sandıktan çıkarmama ve sergilememe yolunu tercih etmiştir. Kültürün yaşatılması ve günümüze aktarılması çeyiz geleneğinin kültürel öğelerle sürdürüldüğü dönemlerde görsel ve sözel iletişimle sağlanırken sözsüz bir dil de oluşturmaktaydı. Ancak toplumsal rollerin değişimiyle birlikte kadının çeyizi üretilen ve saklanan ürünler yerine hazır üretilmiş ürünlerin satın alınması ve kullanılması şeklinde değişim göstermiştir. Bundan dolayı kadının kültürel kimliğini yansıtan sandık ve içine konulan ürünlere ihtiyaç azalırken uygulama alanları da kısıtlanmıştır.

Günümüzde çeyiz kültürünün el sanatları veya geleneksel el sanatları adıyla yaşatılarak korunması ve aktarılmasına dair çalışmalar, uygulama alanıyla birlikte bilimsel bir alanda sürdürülmektedir. Üniversitelerin Halk Bilimi ve Geleneksel El Sanatları bölümlerinde kültürel mirasın aktarımı ile ilgili yapılan çalışmalar yitip gitmekte olan el sanatlarının uygulanma alanlarına yeni bir ivme kazandırmaktadır. Güzel sanatlar fakültelerinin Halı Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Bölümleri, Dekoratif Sanatlar Öğretmenliği, Çiçek Örgü Dokuma Öğretmenliği, Nakış Öğretmenliği, Geleneksel Türk El Sanatları, Geleneksel Türk El Sanatları Öğretmenliği, Tekstil Dokuma ve Örgü Öğretmenliği gibi lisans programları bilimsel bir uygulama alanı oluşturmaktadır. Kurulmuş olan bölümlerin müzelerle desteklenmesi kültürel mirasın korunması ve uygulanmasına yönelik olan sözleşme ile içerisinde çeyiz unsuru olarak kullanılan halı, kilim, örgü, oya, çember, seccade dantel, sandık, telkâri, kırkyama vb. birçok el işinin de üretilmesi ve sergilenmesini sağlamaktadır. Kültürel kimliğini ürettikleri ile aktaran kadının çeyizi, el sanatlarını kapsayıcı üst bir ifade olmasıyla süreklilik kazanmış ve bu sayede kadının kültürel taşıyıcılığı sanat ve zanaat alanlarında yaygınlaşmıştır. Hirsch, Botkien'in "uygulamalı halk biliminin çoğulcu bir topluma yönelik yeni bir topluluk duygusu ve bilinci yaratma ve aksi takdirde kaybolabilecek halk anlatımlarını canlı tutma"nın önemli olduğuna dair düşüncesini aktarmaktadır (46). Kadınların oluşturduğu çeyiz kültürü, "geleneksel el sanatları" içerisinde sergilenir hale

gelmiştir. Dolayısıyla çeyizin bir koleksiyon olarak üreticisi, saklayıcısı ve sergileyicisi olan kadın, koruyarak yaşatırken aktaran olma rollerini de sürdürme imkanını yeniden elde etmiştir. Bir başka deyişle çeyiz, “kadın iktidarının bir söylemi, aracı” olmuştur (Demir 132). Bu bağlamda Türkiye’de kurulmuş olan ilk Kadın Müzesi’nde kadının yaşamında rol model olarak alabileceği güçlü ve başarılı kadınlara yer verilmesi de toplumsal rollerinin yansıtılması açısından önemlidir. Müzenin oluşturmak istediği düşüncenin “kadının iktidar söyleminin üreten ve uygulayan senteziyle var olduğunun” bilinmesidir (URL-2). Aynı zamanda içerisinde evlilik, çeyiz bölümlerinin de yer alması kültürel mirasın aktarımında oynadığı rolü göstermekte, uygulamanın sürdürülebilir olduğu konusunda örnek oluşturmaktadır. Diğer taraftan 2022 yılında Eskişehir’de açılan İmren Erşen Müzesi’de el sanatlarından oyların sergilenmesine dair bir içerik ve ‘yer gök oya’ sözüyle çeyiz kültürünü içeren oyların müzelenmesine verilebilecek örneklerdendir (URL-3). (Aynı zamanda Kastamonu’da da 2009 yılında açılan Dantel Müzesi çeyiz kültürünün sergilenmesine örnek verilebilir (URL-4).

Berger, imgelerin dilinin seyirlik bir nesneye dönüştüğünü, kadının iletişimini nesne ile sağladığını vurgulamıştır (47). Kadının üreticisi ve taşıyıcısı olduğu çeyiz kültürü, günümüz kültürel yaşamında toplumsal rollerin değişimi ve kadının aidiyet ve kimlik oluşumu için sözsüz bir dile ihtiyaç duymaması nedeniyle sürdürülemez de bir iletişim aracı olarak görülen semboller, düğün ve çeyiz kültürü içerisinde yaşatılmaya devam edilmektedir. Kırshenblatt-Gimblett, “kadınların motifleri yapanlardan ayrılabilceğini, kendilerini yapan kadınlar öldükten çok sonra bile duvarlarda ve vitrinlerde sergilenebileceğini ancak uygulamaların onları uygulayanlardan ayıramayacağını” belirtmiştir (168). Bu yönüyle müzeler kültürel mirasın sergilenmesinden ibaret olmamasının yanı sıra uygulama alanlarının da oluşturularak eğitimle kültürün yaşatılarak korunması ve aktarılmasında kullanılabilecek alanlar olarak da değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Newall, “geçmişin kişinin günümüze sırtını dönmesine sebep olmadığını ve bundan ziyade yeniden canlanma ve tazelenme kaynağı” olduğunu dile getirir (87). Müzelerde yaşanmış ve unutulmuş kültürel mirasların yer aldığı düşüncesi, unsurların donuklaşmasını ve uygulamalı halk bilimi yaklaşımıyla yaşatılarak geleceğe aktarılmasını engelleyen temel nedenlerdendir. Newall, “halk müzelerinde artık belli başlı sergi eşyalarından oluşan bir yığından ziyade ‘yaşayan bir iç mekân’a ihtiyaç gerektiğinin farkına varılması gerektiğini” belirtmektedir (82). Çeyizlerin müzelerde belirli alanlarda sergilendiği bilinmekle beraber bağlamından ve kompozisyonundan koparılan geleneksel el sanatları olarak üreticisinin elinde değerli iken sadece görsel sanat olarak algılandığı camekânların arkasında değerini kaybetmektedir. Hall, “kültür ve iletişim ‘anlamaların sembolik alışverişleri’ olarak çok yakın ilişki içindedirler” der (Hall’dan aktaran Roth 108). Bu anlamda Türk kültüründe çeyiz kültürünün kadınların kültür taşıyıcısı olarak üreten, derleyen, arşivleyen, saklayan, koruyan, yaşayan ve aktaran olmalarıyla sürdürdükleri üzerinde durulmuş ancak bu anlamda Türkiye’de çeyiz kültürüne dair doğrudan uygulamalı halk bilimi yaklaşımıyla oluşturulmuş ‘yaşayan bir müze’ örneğinin oluşturulmadığı yapılan araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir.

Çeyiz kültürü, kültürel değişim ve dönüşümlerle yeni uygulama alanlarında yeniden canlandırılan ve kadınların hobi, eğlence, boş zaman geçirme veya meslek edindirme vb. işlevlerle katıldığı kurslara da dönüşmektedir. Hirsch, Botkien’in halktan popülere ve

popülerden halka geçiş ve iletişim teknikleri ile ilgili daha fazla çalışma yapılmasının gerektiğini, bu sayede iki yönlü akışla” halkbiliminin uygulanmasında izlenmesi gereken yollar olduğuna” dair düşüncesini belirtir (43). Popüler kültürün gelenekle oluşturulduğu ve geleceğin de günümüz kültürel değerlerine göre oluşacağı düşünüldüğünde genelde kültürel mirasın ve özelde çeyiz kültürünün uygulama alanları bularak yeniden canlandırılması önemlidir. Bu anlamda geçmişin geleceğe yeniden tasarlanması el sanatları alanında yine kadının imgelem gücüyle ortaya çıkarılmaktadır. Halk Eğitim Merkezleri el sanatlarını meslek edindirme kurslarıyla sürdürmekte ve sandıkta saklanan ürünlerin hobiye dönüşerek uygulama ve aktarım alanlarına dönüşmesi sağlanmaktadır. Bu kurslardan biri de İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (İSMEK)’nın açmış olduğu Çeyiz Ürünleri Hazırlama kurs programıdır. Açılan program kadınların günümüz toplumsal rolleriyle ilişkili olarak sandığa çeyiz koleksiyonu oluşturma düşüncesinin yerine ev eşyası, giyim kuşam veya aksesuar hazırlama şeklinde değişmesine neden olmuştur. Eski simgelerin anlam gücüne ihtiyaç duyan kadın, yaşam şartlarının değişmesi ile kendini yenilese de sembollerden yararlanmaya devam etmektedir. Bu sebeple kadının istek, ihtiyaç ve işlevsel kullanımına göre hazırlanan çeyiz ürünleri, sözsüz dili korusa da anlam çeşitliliğinde değişiklikler meydana gelmiştir. Nitekim artık evlendiği kişinin ailesiyle yaşayan kadın modeli çekirdek ailelerin yaygınlaşmasıyla oluşturduğu sembollerle sözsüz dilin kullanım alanları da yitirilmiştir. Diğer taraftan Ankara Nallıhan ilçesinde ‘Nal-Etik Kooperatifi’ kuran ev hanımları, geleneğin devamlılığını sağlamak adına iğne oyaları yapmaya başlamışlar ve bunun sonucunda da uluslararası alanda ticari bir oluşum sağlamışlardır:

Yurt dışına giden hediyeler Nallıhan iğne oyaları olmaya başladı. Artık 21 ülke Nallıhan ipek iğne oylarını tanıyor. Bunlardan en çok Japonya, İngiltere, İtalya, Fransa ve Birleşik Arap Emirlikleri alıyor. Bir baktık ki baya yol kat etmişiz. Artık biz kendimizi tanıtıyoruz, yurt dışından gelip bizi buluyorlar. TRT ile belgesel çektik. Gelip alanlar gidip anlatıyor. Yurt dışından özel sipariş alıyoruz. Fransa’da çalıştığımız bir gruba özel tasarım yapıyoruz. Onlar için üretilen modelleri başka kimseye vermiyoruz. Her ürünün üzerinde üreten kadının kodu yazıyor. Böylece kadınların daha kaliteli üretim yapmasını sağlıyoruz. Yurt dışından o kadının koduna göre sipariş geliyor. Moda sektörü için çiçek şeklinde de oya isteniyor (URL-4).

Yukarıda verilen örnek uygulamalı halk bilimi yaklaşımının üreten kadınlar eliyle çeyiz hazırlama süreçlerinin meslek edinme ve ticari gelişiminde imkanlar oluşmasını sağladığı görülmektedir. Hirsch, “bir malzemenin folklor olup olmadığını belirleyen materyalin kaynağı değil kullanımıdır” der (42). Kültürel kodlarını sürdüren kadınların çeyiz hazırlama süreçlerinin ticari alanlarda devam ettiği ve ait oldukları gelenekleri yaşatarak koruma isteklerinin olduğu yönünde açıklanabilir. Ayrıca uluslararası alanda ticari amaçlarla yürütülen üretim süreçlerinde yöreye özgü ardıc ve kara üzüm motiflerini kullandıklarını dile getiren kadınlar, küresel dünyayla kurulan iletişimde sembollerden yararlanmaya devam ettiklerini de ifade etmektedirler.

Verilen örneklerle uygulamalı halk biliminin geçmişte olduğu gibi günümüzde de kadınların kültür taşıyıcısı ve aktarıcısı olarak çeyiz kültürünü sürdürdüğü ve geleceğe aktarımı için kurum ve kuruluşlarla yapılan çalışmalarla olumlu bir sürecin devam ettiği

anlaşılmaktadır. Bu bağlamda yapılan çalışmaların kadının sözsüz bir dil oluşturduğu sembollerle uygulama ve aktarma rolünde iletişimin göz ardı edilmesidir. Yerel değerlerin, küresel alanda maddi ihtiyacı karşılanırsa da kadının anlamlandırma ve mesaj verme ihtiyacı sadece sanatsal malzemenin değeri ile görünürlük sağlamıştır. Üniversitelerde açılan Geleneksel El Sanatları bölümü ve bu bölümlerin müzeleri, Kadın Müzesi, Halı ve Kilim Dokuma Müzeleri (İstanbul, Isparta, Uşak) vb. (URL-6) görsel sanatlarla bağlantılı olarak kültürü geleceğe aktarma işlevini üstlenseler de uygulamanın sadece görsele yansımaya ve bundan öteye gidememesine neden olmaktadır. Kadının iletişim kurmak için çeyiz geleneğini araca dönüştürmesi ve yaşamında iletişim aracı olarak aktarması, istek, ihtiyaç ve işlevini yitirmiştir. Anlatım ve aktarımın olduğu mekânlar arasında Hacı Bayram Veli Üniversitesi'ne bağlı Türk Halk Bilimi bölümü ve aynı bölümün Uygulama ve Araştırma Merkezi'ne bağlı Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi yer almakta, sembollerin kadının sözlü, yazılı, görsel bir eseri olduğu, motiflerin ve renklerin ifade ettiği mesajlar hem görsel hem de sözel imkanlarla uygulanmakta ve eğitimler yapılarak yaşatılarak aktarılmaktadır. Bu mekânların uygulamalı halk bilimi yaklaşımıyla kültürel mirasın korunmasına yönelik çalışmaları devam etmesine rağmen sayılarının azlığı, zengin ve çeşitli kültürel mirasın geleceğe aktarılması yönünde yetersiz kalmaktadır. İnsanların ilgileri doğrultusunda kültürel uygulama alanlarına duyulan ihtiyacın var olduğu bilinmekte ve bu alanlarda uygulama ve eğitim imkanlarının koleksiyon, sergi, müze, kurs, eğitim vb. yönlerden çeyiz kültürünü sözsüz dili ile yaşatarak koruyacak ve aktaracak alanların oluşturulması gerekmektedir. Bu bağlamda “uygulamalı halk bilimi müzeciliğine” (Oğuz 62) duyulan ihtiyaç kültürel miras farkındalığıyla gün yüzüne çıkarken gösterim ve uygulama arasındaki dengesizlik de kuşaklar arası aktarımın sekteye uğramasına neden olmaktadır. Jacques Ellul, “sözün bir nesne haline gelmesi için yazıya geçirilmesi gerekir, bu sayede söz konuşma olmaktan çıkar, görünen şey değişir ve üstünkörü bir göz atış okuma için yeterli değildir” demektedir (41). Kültürel mirasın uygulama alanları olan mekân ve zaman bağlamında sadece görsel kültürle yer edinmesi, kısa süreli görme ve inceleme ile görsel sanat kategorisinde uygulandığı yönünde bir değerlendirmeye yeterli görülmemelidir. Keza bir tablonun sergilenmesi ve üreticisinin anlatmak istedikleri yüzyılları bulan anlamlandırma mücadelesine dönüşmektedir. Motiflerin sözsüz dili de bir tablo gibi sergilenen ancak geçmişte uygulandığı anlamlandırma çabasını kaybetmeye yüz tutmuş kültür unsurları olarak değerlendirilmektedir. “Dünya literatürüne, ‘Türk Danteli’ olarak giren iğne oyası” (URL-7), Türk Düğümü (Gördes) halı dokuma tekniği (El Sanatları Teknolojisi Halı Dokuma 46) kültürümüze özgü yerel değerlerin uygulamanın ötesinde yerelden ulusala taşınması ve uluslararası alanda temsil ve sunumunun yapılması yönünden de göz ardı edilen ve çalışılması gereken alanlardandır. Ellul, “sözün simgesel değerinin kültürel anlamda azaldığı, iletişimin sadece dile dayandığı günümüz yaşamında, anlamsız bir iletişim doğmuş, söz değersizleşmiştir” der (17-28). Bu açıdan uygulamalı halk bilimi yaklaşımıyla geçmişle kurulan köprünün geleceğe taşınması için sözlü, yazılı ve görsel malzemeden bütüncül bir bakış açısıyla yararlanmak gerekmektedir. Oğuz, “kültürden kültüre sözel doku içinde aktarılanların imgeler ve simgeler kuramı olduğu kabul edilirse, el sanatlarının küreselleştirilmesinde de seçici olmanın, planlama yapmanın ve binlerce obje sunumu yerine

iyi hazırlanmış sınırlı objeyi sunmanın etkin bir küreselleştirme denemesi olabileceğini” vurgular (55).

Sonuç

Kadın, imgesel dünyasını el işçiliği ile sanatsal bir malzemeye dönüştürmüş, gelenekten aldığı gücü sözsüz dille iletmiştir. Bu bağlamda yapılan uygulamaya dair çalışmalar kadının imgelem dünyası ile sentezlenmeli ve çeyiz kültürünün iletişim dili olduğu da vurgulanarak yerel sergiler oluşturulmalıdır. Çeyiz kültürünün uygulamalı halk bilimi yaklaşımıyla bütüncül olarak incelenmesi yalnızca sözsüz dilin günümüz el sanatlarında uygulanabilirliği ve geleneğin aktarımıyla sürdürülebileceği anlamına gelmemekle beraber, çalışmanın yörelere özgü çeşitliliği, uygulamaya dair benzerlik ve farklılıkları da sentezleyerek çalışmanın çeyiz kültürü bağlamında korunarak yaşatılması ve aktarılması yönünden ayrıca önemli görülmektedir. Kitle iletişim araçları kullanılarak sözsüz iletişimin kültürel bir değer olduğu aktarılmalıdır. Moda ve Tasarım gibi alanında uygulamalı halk bilimi yaklaşımıyla yerel değerleri giyim kuşam ve aksesuar ürünlerinin üretim ve uygulanmasına dair çalışmalar temsil ve sunum yönünden gün yüzüne çıkarılmalı ve geliştirilmelidir. Kadının kültür taşıyıcısı olma rolü ve çeyiz kültürü bu yolla ulusal aidiyet ve kimliğin oluşturulması ve geliştirilmesinde başat rol üstlenebilir. Uygulamalı halk biliminin uygulayıcıları ve kültürel mirasın taşıyıcıları olarak incelediğimiz kadının sözsüz dilini yansıtan çeyiz bu alanda yapılan çalışmalarla örneklendirilmiş ve uygulama alanlarının yaygınlaştırılmasıyla sürdürülebileceğine dair önerilerde bulunulmuştur.

Kaynakça

- Baykam, Bedri. Çağdaş Sanat Konuşmaları 4- Koleksiyon, Koleksiyonerlik ve Müzecilik, Haz.: Levent Çalıkoğlu. İstanbul: YKY Yay., 2009. s.86-118.
- Baykasoğlu, Nursel. “Tavşanlı İğne Oyları”, Ankara: Milli Folklor Dergisi. 17 (1993): 25-27.
- Berger, John. Görme Biçimleri. Metis Yayınları. İstanbul. 1990.
- Çevik, Doğanay. İğne Oyları. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. 2010.
- Demir, Sema. “Sandık ve Çeyiz Kültürüne Müzeografik (Müze İşlemleri) Açından Yaklaşmak”, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Folklor/Edebiyat Dergisi. 23.89, 2017/1: 125-138.
- El Sanatları Teknolojisi Halı Dokuma. Millî Eğitim Bakanlığı. Ankara. 2012.
- Ellul, Jacques. Sözü Düşüşü. İstanbul: Paradigma Yayınları. 2004.
- Ergun, Pervin. “Türk Kültüründe Kavaktan İnen Gelin Motifi”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 13.23 (Haziran 2010): 186-195.
- Ersoy, Necmettin. Semboller ve Yorumları. İstanbul: Dönence Yayınları. 2007.

- Hall, Edward. T. The Silent Language. New York. 1959.
- Hirsch, Jerrold. "Dönüşen Halk Bilimi: B. A. Botkin". Çev. Mehmet Emin Dede. Uygulamalı Halk Bilimi. Haz. M. Öcal Oğuz ve diğer. Ankara: Geleneksel Yayınları. 2014. s.18-55.
- Kırshenblatt-Gimblett, Barbara. "Kuramsal Alanda Halkbilimciler: A.B.D ve Almanya'daki Kültürel Aracılığa Dair Düşünceler", Çev. Ebru Kipay, Uygulamalı Halk Bilimi, Haz. M. Öcal Oğuz ve diğer. Ankara: Geleneksel Yay. 2014. s.157-176.
- Newall, Venedia. J. "Halkbilimi ve Geleneğin Uyumu", Çev. Nejla Kayalı Orta, Uygulamalı Halk Bilimi. Haz. M. Öcal Oğuz ve diğer. Ankara: Geleneksel Yay., 2014. s.80-107.
- Nutku, Özdemir. "Osmanlıda Çeyiz". İslam Ansiklopedisi, Cilt 8, (1993): 296-298.
- Oğuz, M. Öcal. Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi, 2.Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları. 2013.
- Oğuz, M. Öcal. Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir? Ankara: Geleneksel Yayınları. 2009.
- Onuk, Taciser. İğne Oyları ve İşleme Yöntemleri. Ankara: Türkiye İş Bankası. 1988.
- Oskay, Ünsal. İletişimin ABC'Sİ. İstanbul: Der Yayınları. 2011.
- Özding, Öznur. "Halı ve Motif". Gaziantep: SOBİDER. 6 (2016): 524-28.
- Roth, Klaus ve Juliana. "Uygulamalı Etnoloji ve Halkbilimi Bağlamında Kültürler Arası İletişim", Çev. Altuğ Ortakçı, Uygulamalı Halk Bilimi. Haz. M. Öcal Oğuz vd.) Ankara: Geleneksel Yay., 2014. s.108-117.
- Tezcan, Mahmut. Türk Ailesi Antropolojisi. Ankara: İmge Kitabevi, 2000.
- URL-1: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yaşayan Miras ve Kültürel Etkinlikler Genel Müdürlüğü. "Çeyiz Geleneği". 6 Ağustos 2014. İnternet. 11.12.2017. <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,131403/ceyiz-gelenegi.html> 06 Ağustos 2014
- URL-2: Konak Belediyesi. "İzmir Kadın Müzesi". İnternet. 11.12.2017. <http://www.konak.bel.tr/sayfa/izmir-kadin-muzesi>.
- URL-3: Eskişehir Büyükşehir Belediye. "İmren Erşen Oya Müzesi". İnternet. 12.04.2025. <http://eskisehiroyamuzesi.com/#anasayfa>
- URL-4: "Kastamonu Dantel Müzesi". İnternet. 09.05.2025. <https://www.kastamonumvtnkulturmerkezi.gov.tr/kompleks.asp?muze=6-dantel-muzesi>.

- URL-5: Deniz Çiçek Palabıyık. “İpek iğne oyaları takı olup Japon kadınlara ulaştı”. 11.12.2017. İnternet. 11.12.2017. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/ipek-igne-oyalari-taki-olup-japon-kadinlara-ulasti/1000920>.
- URL-6: Kültür ve Turizm Bakanlığı. “Özel Müzeler. İnternet. 17.04.2018. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,135633/ozel-muzeler.html>.
- URL-7: İstanbul Büyükşehir Belediyesi. “Çeyiz Ürünleri Hazırlama”. İnternet. 17.04.2018. https://enstitu.ibb.istanbul/portal/egitim_detay.aspx?BransCode=695.
- Yalçın Usal, S. Selhan. “Türklerde Çeyiz Sandığının Kullanımı ve Geleneksel Süslemeler”. ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. 1.1 (2007): 157-167.
- Yeşilbaş, Evindar. “Diyarbakır Karacadağ Kilimlerinin Desen ve Motif Özellikleri”. Arış Dergisi 6 (2011): 112-117.
- Turan Ahmet. “Törelerimizde Kalın (Başlık) Adeti”. Milli Folklor Dergisi 12 (1991): 39-42.